

● SAHİBİ :

TÜRKİYE İSLAM
ENSTİTÜLERİ TALEBE
FEDERASYONU ADINA
GENEL BAŞKAN

Cahid BALTACI

● YAZI İŞLERİ
MÜDÜRÜ

İsmail L. ÇAKAN

BU SAYIDA

19 KASIM	İslâm MEDENİYETİ
HÜKÜMET PROGRAMLARI VE DİN EĞİTİMİ	İsmail LÜTFİ
MÜSLÜMAN TÜRK AYDİ- NINA (Şiir)	Ali Ulvi KURUCU
RAMAZAN ORUCU	Ali ÖZEK
ARA YERDE (Şiir)	İsmail BAYRAM
İSLÂM'DA ZEKÂTIN ÖNEMİ	Yusuf KARADAVİ
GERÇEK MÂNASIYLA ORUÇ	Terc. Mehmed ERKAL
ÜNLÜ CELVETİ ŞEYHLERİ	Tayyar ALTIKULAÇ
İSLÂMİ TÜRK EDEBİYA- TINDA RAMAZAN İÇİN	H. Şinasi ÇORUH
SÖYLENMİŞ MISRALAR ...	Dr. Neclâ PEKOLCAY
BEKRİ MUSTAFA'nın İMAM- LIĞI (Şiir)	Dr. Cahid ÖNEY
RAMAZÂNİYE	Halil CAN
GUFRA N DEDE	İ. Ali TAYYAR
HASBİHAL	Doç. Dr. B. S. KÜTÜKOĞLU
AÇIŞ DERSİ	Mahir İZ
DERS VE İRŞAD	Y. Müh. Ömer KIRAZOĞLU
el-BEZDEVİ EBUL - YÜSR MUHAMMED	Dr. Y. Ziya KAVAKÇI
ÖZLENEN NAĞME (Şiir) ...	Mustafa MİYASOĞLU
MÜBÂREK RAMAZAN ÜZE- RİNE DÜŞÜNCELER	Sabri AKDENİZ
RAMAZAN (Şiir)	K. Edip KÜRKCÜOĞLU
İSLÂM TIBBINA TOPLU BAKIŞ	Hasan ÖZÖNDER
SUALLERE CEVAPLAR	Gazi MERT
VUSLATA VEDA (Şiir)	Murad ARSLAN
MUSAHİPZADE CELÂL VE AYNOROZ KADISI	Hilmi KURTULUŞ
YA MUHAMMED (Şiir)	Abdülkadir GÜLER
SİNEMA VE CEMİYET	Prof. İhsan KOLOĞLU
FİLM HİKÂYESİ YARIŞ- MASI	İslâm MEDENİYETİ
HABERLER	İslâm MEDENİYETİ

İDAREHANE

Türkiye İslâm Enstitüleri Talebe Federasyonu Genel Merkezi
Nuruosmaniye Caddesi No: 82/2
Tel. : 22 46 02

CAĞALOĞLU — İSTANBUL

Haberleşme ve Havale Adresi :
İSLÂM MEDENİYETİ, P.K. : 1315

SİRKECİ

TEMSİLCİLERİMİZ

Ankara: T.İ.H.O.M.C.F. Genel Başkanı: Mehmet KARAMAN
Kayseri: T.İ.E.T.F. İkinci Başkanı : İmdat N. NURSAÇAN
İzmir : T.İ.E.T.F. Mah. İcr. Kom. Başk. : Orhan ÇETİN

TEKNİK KADRO

Sekreter : Erdoğan ATAK
Ressam : Gürbüz AZAK
Dizgi ve Baskı : F A T İ H M A T B A A S I — İSTANBUL
Yıl : 2 — Sayı : 16
Basıldığı tarih : 4/12/1968

ABONE

Yıllık : 12 sayı, 25 TL.
Altı Aylık : 6 sayı, 12,5 TL.
Öğrencilere: Yıllık 20 TL.
» 6 aylık 10 TL.
Yabancı memleketlere posta
ücreti ilâve edilir.

Bir sayısı: 250 Kuruş.

İLAN TARİFESİ

Dış Kap.: 2 renk 2.500 TL.
Tek renk: 2.000 TL.
İç Kapak: 2 renk 1.500 TL.
Tek renk: 1.000 TL.
Renkli ilân sahifesi :
Tamamı : 1.200 TL.
1/2 : 750 TL.
1/4 : 400 TL.
1/8 : 250 TL.

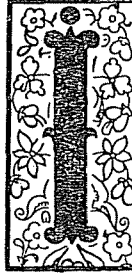
Mecmuamızdaki yazılar me'haz gösterilmeden alınmaz.
Gönderilen yazılar basılsın basılmasın iade edilmez.

Tasavvuf

“Ünlü Celvetî Şeyhleri”

Şeyh Mehmed Muhyî'd-din Üftade ve Şeyh Aziz Mahmud Hüdâî hazretleri

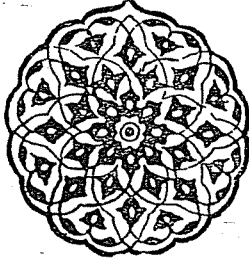
HAKKI ŞİNÂSİ ÇORUH

İstanbul'da, fetihden sonra Türklüğü ve İslâmiyeti kabul etmiş bir Bizans'lı vardı. Bu adam adını değiştirip «Mehmed» koymuştu. Fâtih zamanında 1467'de sadrâzam olmuş ve 1469'da da azledilerek sadâretten uzaklaştırılmıştı. Osmanlı tarihinde bu zât Rûm Mehmed Paşa olarak geçer. Paşa, 1472 yılında Üsküdar'da Boğaz ve limana hâkim tepe üzerinde bir cami ile medrese (bugün yıkıktır) yaptırmıştır.

Rûm Mehmed Paşa'nın türbesi de caminin hemen yanındadır. Cami, bir ana kubbe ve mihrâb üstü yarım kubbe, son cemaat yeri ise beş küçük kubbeli olarak inşa edilmiştir. Dâirevî kubbe üzerinde (kasnağında) sekiz pencere vardır. Caminin içindeki tahta işçilik fevkalâdedir.

Derlerki, Hz. Aziz Mahmud Bursa'dan İstanbul'a geldiklerinde, Rûm Mehmed Paşa Camii şerifi avlusunun son cemaat mahallinin bir köşesinde hâmile olan zevcesi ile sığınmış. Fakat, bu durum daha sonra cereyân etmiş bulunmalı sanıyoruz. Zirâ, Hz. Şeyh İstanbul'a geldiğinde Çamlıca'da Musalla Mescidine bitişik iki taş oda yaptırıp orada bir süre oturmuştur. Yaptığımız hesaba göre 1603 yılına rastlaması gerekiyor. O tarihte Şeyh Aziz Mahmud Hazretleri 59 yaşlarında bulunuyor. Zevci hem yoksulluktan hemde hiçbir hazırlıkları olmadığından şikâyet ettiği bir anda, Padişâh Ahmed-i Evvel'in (Ahmed I - 1590/1617-) gönderdiği harem ağası caminin avlusunda görünüyor. I. Sultan Ahmed, bir gece önce rûya görmüş; fakat rûyayı kimse doğru dürüst yorumlayamamıştı. Sonradan saraydan bir adam diyor ki: «— Üsküdar'da, Rûm Mehmed Paşa Camiinde bir Pir var; herhalde rûyanızın tâbirini o yapar.» Bunun üzerine rûyayı yazıp zarf içine koyarak gönderiyor. Hz. Şeyh, daha haremağası merhaba demeden: «— Padişâhın rûyasını zarfı açmadan üstüne yazayım» diyor. Ve rûyayı tâbir ediyor. Daha önceden bir kese içinde şeyhe gönderilen parayı kendi cebine indiren

haremağası bu durum karşısında pek mahcup oluyor ve şeyh'in ayaklarına kapanarak af diliyor, uzatıyor keseyi. Hz. Pîr'de hanımına dönüyor: «— Al hatûn diyor, işte geldi hayırlı babanın hayırlı evlâdının kısmeti.»

I. Sultan Ahmed zarfın açılmadan rûyasının tâbirinin üstüne yazıldığını görünce, hayretler içinde kalıyor. Ve sarayı hûmayûnuna dâvet ediyor, şeyhi.

Gülşen Efendi'nin külliyyât-ı hazret-i Hüdâ'i sinde ve Tibyan'da Hz. Şeyh Aziz Mahmud Hüdâ'i ile Hz. Şeyh Mehmed Muhyi'd-din Üftâde'nin karşılaşma yâni, mürşid ve çırak olma tarihi 1 zilkâde 984 Cumartesi (M. 1577 yılı) gösterilir. Hesaba göre, 33 yaşında bulunan Hz. Aziz Mahmud bir gece rûyasında cennetlik sandıklarının cehennemde, cehennemlik sandıklarının cennette görmüş ve heyecan içinde Hz. Üftâde'ye koşmuştur. Bazı kaynaklarda bu koşuş, şöyle anlatılır: «Bursa'nın Hisar semtinde oturan bir zat her yıl Hacca niyet ettiği halde ortaya çıkan engeller dolayısı ile gidemediğinden karısı ile arası açılır. Ve Hz. Üftâde'ye halini arzeder. O'da, bizim eskici Mehmed dede'ye git. O seni Hicâz'a götürsün diyor. Adamcağız, şimdiki kabrinin bulunduğu yerde Pınarbaşında eskicilik yapan Mehmed dede'ye gider. Ve Hz. Şeyh Üftâde'nin selâmını söyler, halini anlatır. Eskici Mehmed dede peki der, yarın hazırlıklı gel seni Hicâz'a götürüeyim. Ertesi gün adam tekrar gelir ve eskici Mehmed dede o'nu (Tayyî mekân tarihi ile) Hicâz'a götürür. Ve yine orada kendisinden önce giden Bursa'lı hacılarla görüşür. Yanındaki para ile bazı hediyeler alır, sonra eskici Mehmed dede'nin kerâmetiyle tekrar Bursa'ya döner. Fakat, karısı kabul etmez: — Bu ne biçim hacılık böyle?.. Daha dün buradaydım.. Sen yalancının birisi der ve kocasını mahkemeye verir. İşte, o sıralarda Şeyh Aziz Mahmud Hüdâ'i Hazretleri Bursa Kadı naibidir. Ve:

— Öteki hacılar Hicâz'dan dönsün dâvâya böyle bakalım der. Vaktaki diğer hacılar adamın hacc ettiğine şahitlik ederler ancak o zaman kadın dâvâyı kaybeder. Ama, Aziz Mahmud Hüdâ'i Hazretleri adamı bir kenara çekip sorar meselenin aşlını. Adamda Şeyh Üftâde Hazretleri vasıtasıyla eskici Mehmed dede'nin tayyî mekân yoluyla kendisini Hicâz'a gönderdiğini anlatır.»

İşte, o zaman, devamlı arayış içinde olan Hz. Aziz Mahmud Hüdâ'i, Hz. Üftâde'ye koşar. Biz burada Mehmed Gülşen Efendi'nin naklinlen çok, gördüğü rûyanın etkisiyle Hz. Üftâde'ye çırak olduğunu kabul ediyoruz. Ve doğrusula budur sanıyoruz.

Bugünkü Bursa'da Ulu camiın karşısındaki yoldan yukarı doğru çıktınız mı Yerkapı emti gelir. Yer kapı'da kayalar üstünde tepelik yerde yaşlı servilerin bulunduğu çevrede tek ubbeli bir cami ile yanında büyük bir türbe görülür. Türbede parmaklıkla çevrili sandukanın nündeki levhada şunlar yazılıdır:

«Bağ-ı aşkın andelibi Hz. Üftâdedir
Dertli aşklar tabîbi Hz. Üftâdedir

Vâsıl-ı Kâmil odur, Tevhid-i zâte şübhesiz
Dost ilinin rehnûması Hz. Üftâdedir.

Eyleyen ruhundan istimdad irişür matlaba
Hal eder her müşkilâtı Hz. Üftâdedir.

Mürşid-i âli dilersen dâmen-i pâkini tut
Gösteren rah-ı Hüdâyı Hz. Üftâdedir.

Sıdk ile kul ol Hüdâî eşiğinde dâimâ
Bil hakikat Kutb-ul-aktâb Hz. Üftâdedir.»

Hz. Aziz Mahmud Hüdâî şeyhinin âlemi ahirete irtihalinden sonra böyle söylemiş ardından. Türbede, Hz. Üftâde'nin hanımı, evlâtları, torunları ve öteki şeyhler var. Fakat, 1572'de şeyhin kendi parası ile yaptırdığı cami zelzeleden hasara uğrayınca, 1770 yılında Kutup İbrahim Efendi adındaki torunu (cami avlusunda demir parmaklıklı yerde medfundur) Kadı Altıparmak İbrahim Efendi'nin müsaadesiyle camii yıktırıp yeniden yaptırır ve türbeyide tâmir ettirir. Daha sonra, 1851 yılında vukua gelen zelzeleden hasara uğrayan cami ve türbeyi 1866'da eski Seraskerlerden Hasan Rıza Paşa hem tâmir ettirir hemde birçok vakıf tahsis eder. Camiın dört köşesindeki Cihar-ı Yar-ı Güzin Efendilerimizin adlarını havi yazılar ünlü hattat merhum Mehmed Şevki Efendi'ye (Tıp Tarih Enstitüsü Md. Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in annesinin babası) aittir.

895 H. 1489 M. yılında Manyas'ta dünya'ya gelen Hz. Üftâde'nin babası Mehmed Efendi'dir. Sonradan Bursa'ya gelip yerleşen Mehmed Efendi ailesi mazbut ve İslâm akidelerine bağlıydı. Babası küçük Mehmed Muhyi'd-din'i bir kazaz'ın yanına verir. Fakat, bu ipek işini ve ibrişim yapmayı pek sevmez Mehmed Muhyi'd-din Kazaz'ın yanına verildiğinin haftasında ustası ölür. Tuhaf bir kader, babası Mehmed Efendi de vefât eder aynı haftada. Annesi ipek bükmüş bir süre, Üftâde'de satmış. Sonraları erkek kardeşi vefât edince, annesi henüz evlenmiş olan kızının yanına gider. Böylece Üftâde küçük yaşta yalnız kalır. Celvetî Silsilenâmesi - İsmail Hakkı ve Yadıgâr-ı Şems'de (sayfa: 28) şöyle bir kayda rastlıyoruz. Bursa'da bir Pîr var: Muslihî'd-din Efendi. İşte bu adam önce küçük Mehmed Muhyi'd-din'in elinden tutar ve o'na Ledûn ilminin kapılarını açar. Bazı kaynaklarda Üftâde'nin mürşidi Hızır Dede olarak gösterilir. Ama, Hızır Dede 900 H. yılda vefât ettiğine göre kendisinin henüz beş yaşında bulunması gerekiyor. ki, bu bize şüpheli görünüyor. Ruh-ül Beyan'da İsmail Hakkı Hz. leri O'nun Hızır Dede'den feyz aldığını kaydediyor.

Bursa'lı Tâhir Bey merhum Osmanlı Müellifleri adlı eserinde Üftâde Hz. lerinin Hızır Dede'nin irtihalinden sonra şeyh-i Ekber Muhyi'd-din ibn-ül Arabî'den (onun ruhaniyetinden) istifade ettiğini naklediyor.

Ne olursa olsun, Hz. Üftâde'nin üveysî yapısı o'nu birçok meziyetlere sahip kılmıştır. Sırf şahsî gayreti bunda esastır. Bu inancı bütün, sebatkâr, zâhid adam kendisinden önceki evliyâya aşırı saygı göstermiş ve gerçek başarının ibâdet kanalıyla olacağını ve yine Ledün ilmine ancak o yoldan varılacağını öğrenmişti. Zâten Celvet, yerini yurdunu bırakmak terketmek, bulunduğu durumdan ayrılmak mânâsında değil miydi? Daha açığı, kendi varlığından geçip, Allah'ın varlığında yok olmak değil miydi Celvet? İşte, o'da İbrahim Zâhit Gilân'dan sonra kökleri hakikat, aşk, irâde, akıla dayanan Celvetiye tarikatına bağlanmıştı. Mutasavvıf İsmail Hakkı Bursevî diyor ki «—Celveti tarikatı, Hz. Üftâde zamanında hilâl, Aziz Mahmud Hüdâî zamanında bedir halini almıştı.»

Yıldırım Beyâzîd'in yaptırdığı Bursa'daki Ulu Camiin içindeki şadırvanın Batı tarafındaki kubbenin duvarı üzerinde Arabca bir beyit var:

«Yâ cami-al-kebir veya mecma-al-kibâr
Tubâ Limen Yezûrûke fi-l-leyl-i ve-al-nehâr»

Bunu merhum hattat Şefik Efendi H. 1277'de yazmış. Diyorki, Hz. Üftâde bu beyitinde. «Ey Ulucami -uluları toplayan- veya uluların toplandığı yer, seni gece veya gündüz ziyaret edene müjdeler olsun.»

Şeyh Mehmed Muhyî'd-din Ulucami ile Doğanbey Mescidinde bilâücret müezzinlik ve imâmlık yaparmış. Sonraları bu hizmetlerine karşılık bir-iki akça maaş bağlamışlar kendisine. İlk defa bu maaşı aldığı gece rüyada hafiften bir ses gelmiş: «— Mertebeden Üftâde oldun.» Ondan sonra, Ulucamîdeki vazifelerini terketmiş. Daha sonra O'nun bir tekke kurduğunu ve müridleriyle orada semâ ettiğini görüyoruz. İşte şeyh Aziz Mahmud Hüdâî'nin Hz. Üftâde ile buluşması bu tarihlere rastlar, ki, Hz. Mehmed Muhyî'd-din'in 88 yaşında olması gerekir. O gün Üftâde Kadı naibliğini (kadı vekili) terkedip kendisine baş koyan Aziz Mahmud'a şöyle der: «— Cenâb-ı Hak taayyün ve Lataayyünden münezzehtir. Yâni, denmezki Allah şudur veya şu değildir. Cem'i nâkis ve cem'i ezdad mümkün ve Hakka mahsustur. Şiddet cebir yoktur. Efali insan irâdet eder. Her mertebede insanın halinde irâdet vardır. Böyle olmasaydı tekalif yâni namaz, oruç gibi şer'i teklifler sahih olur muydu? Hakikat üzere hali cebir ve iradatı ehl-i sülûk bilir. Onun için sende tabiatını, nefsinin, ruhunu ve sırrını islâh ile hakikate vâsıl ol. Ondan sonra tenezzülâta bak. Hattâ sende bilesin ki mevcudat hakikatın yâni, hakikatı Muhammediye tenezzülâtıdır. Her mertebede iradei cüz'îye vardır. Teklifde halincedir. Ruh, sırrın tenezzülüdür. Tabiatta ruhun tenezzülüdür. İttisal suridir. Ruh-ı insan gelip gider, tenezzülü bedende kalır. Yâni, ruhî hayvanî de kalır. Taayyünatı enbiyâ şol taayyünde değildir. Sul-

tân-ı Enbiyânın yâni, Efendimizin taayyünlü cümlelerin fevkindedir.

Mirâc-ı Şerifleri ve Enbiyâya mülâkatları şol semada değildir. Kutübü Mirâc mertebeleri akıldaki yazılmıştır. Akıl şol taayyünün fevkine kaadir değildir. Şol taayyünde enbiyânın ecsadı şerifleri karar etmiştir. Ol mürsid ile sohbet eyle ki nefsini bilesin. Amelsiz ilim fayda vermez. Amel dahi ehliyle sohbet etmeden miyesser olmaz. Ruh mahlûktur. Kadim değildir. Allah'ın bakâ vermesiyle bakâ bulur. Ruhun bakâsı Cenâb-ı Hakkın bakâsı gibi değildir. Ruh-u hayvanî ruh-u insanın tenezzülü olup bir şeyin kokusu mesabesindedir. Akıl müstakil değildir. Ruhun sıfatındadır. Mahallinde ruh akli tasarruf eder. Akıl şol taayyünün fevkine kaadir değildir. Sâlik mertebeleri tabiatı, nefsi, ruhu ve sırrı kat'eyle ancak vücud ve tenezzülün vücudu kalır. Cem'i mümkünat, nefsi bile münadım olur. Cümlesi münadım olsa vücudu zatından olan vacibin vücudu kalır. Vâhdeti vücudun mânâsı budur. Sâlikte bu vücudu hayvanî kalmanınca vücudu mânevîsi kalır. ki, Hakkın cemâlini onunla görür. Cenâb-ı Hak cihetten ve mekândan münezzehtir. Ehli ilhadın zannettikleri gibi hulûl ve ittihad yoktur. Mümkünün vacib olması muhaldir. Mertebeleri ulya fenâfillâhtır. O ise, Hazreti Peygamberin şefaati ile olur. Riyâzetle olmaz. Eşyanın tesbihini duymak, bâtındaki tevhidin galebesindedir. Tevhid galebe çalarsa eşyayı tekellüm eder, görür, işitir ve anlar.

Tevhid, meşâyih beynindedir. Ulemâ kendi mertebelerince kemaldendirler. Zirâ, onlar mücerret akıl ve maarifle tevhide vâsıldır. Sülûk ve hâl ile vâsıl değildir. Sülûk ve hâl ile vâsıl olanlar dahi tevhidin tekellüm eylemişlerdir. Hakikat-ı vuslât onlarda dahi yoktur. Cümle Kemâlâtı makam-ı marifettedir. Makam-ı tevhide degillerdir. Makam-ı tevhidin muktezası budurki gayri görünmeye mütehhid tevhide vâsıl olsa ol mahalde meratib-i erbaa (yâni, tabiat, nefis, ruh, sır) fenâ bulur. Ol makam meratibin fevkindedir. Bir kimseye marifetullâh hâsıl olsa ol kimse kuyuddan bir kâyet ile kayıtlanmaz ve cümle meratibden geçer müzmahil olur. Hattâ kutbiyetten geçer. İşte, tevhid-i kul budur. Vâhdetin mânâsı, sâlikin vücudu tecelli ile müzmahil ola. Yoksa kul Allah ola değildir. Zirâ, buna megru'dur. Lâ'kin kemâl hem kayıtlanmak hemde kayıtlanamamaktır. Sultan-ı Enbiyâ olan efendimiz kayıtlı ve ırşatta idi. Böyle iken bir kayıtlı asla kayıtlanamazlardı. Mü'minlerin üç hasnî (kal'ası) vardır:

a — Zikrullâh

b — Kıraât-ı Kur'ân

c — Mü'minin musallası (yâni, mescidi)».

(Devam edecek)